

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Н. І. Гончаренко,

кандидат економічних наук

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Ця стаття присвячена дослідженню сучасних проблем розвитку глобалізаційних процесів у світовому господарстві. Відзначено роль ТНК як каталізатора економічних, політичних та інституційних змін у міжнародній економіці, виявлено особливості впливу корпорацій на розвиток трансформаційних процесів у світовому фінансовому середовищі. Визначено напрямки регулювання світових валютно-фінансових відносин та обґрунтовано шляхи їх удосконалення.

Ключові слова: глобалізаційні процеси, транснаціональні корпорації, фінансовий ринок, валютно-фінансова лібералізація.

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА РАЗВИТИЕ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА

Данная статья посвящена исследованию современных проблем развития глобализационных процессов в мировом хозяйстве. Отмечена роль ТНК как катализатора экономических, политических и институциональных изменений в международной экономике, выявлены особенности влияния корпораций на развитие трансформационных процессов в мировой финансовой среде. Определены направления регулирования мировых валютно-финансовых отношений и обоснованы пути их совершенствования.

Ключевые слова: глобализационные процессы, транснациональные корпорации, финансовый рынок, валютно-финансовая либерализация.

THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION PROCESSES ON THE DEVELOPMENT OF THE GLOBAL FINANCIAL MARKET

This article studies the contemporary issues of globalization processes in the world economy; specifies the role of TNCs as a catalyst for economic, political and institutional changes in the international economy, the features of corporate influence on the development of the transformation processes in the global financial environment. The directions of regulation of global monetary relations are determined and ways of its improvement are proved.

Key words: globalization processes, multinational corporations, financial market, currency-financial liberalization.

Процес глобалізації економічної діяльності сьогодні є однією з головних тенденцій у розвитку сучасного світу, що чинить значний вплив на економічне життя як окремих країн і регіонів зокрема, так і світового господарства в цілому.

Економічна глобалізація — багатопланове і внутрішньо суперечливе явище з множиною прямих і зворотних зв'язків, в яких беруть участь багатонаціональні і національні комерційні структури, національні держави і їх установи, регіональні багатонаціональні об'єднання, формальні і неформальні міжнародні організації, чиї стосунки характеризуються поєднанням гострої конкуренції із зростаючими елементами взаємодії і співпраці [1].

Питанням розвитку глобалізаційних процесів присвячено багато наукових досліджень як закордонних, так і національних авторів. Серед вітчизняних дослідників, які займаються вивченням процесів інтеграції, регіоналізації у глобальній економіці, слід відзначити: О. Білоруса, Є. Воробйова, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Голюкова, О. Довгаль, В. Новицького, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, В. Рокоча, В. Сідорова, А. Філіпенка, В. Чужикова та ін. Серед закордонних вчених-сучасників можна виділити: Гж. В. Колодко, А. Акаєва, А. Коротаєва, В. Перскую, Д. Хельда, Дж. Вільямсона,

Р. Хаусмана, М. Портера, М. Хірооко, С. Хокінга, Г. Менша та ін.

Експерти Міжнародного валютного фонду (МВФ) визначають глобалізацію економіки як «зростаючу економічну взаємозалежність країн всього світу в результаті зростаючого обсягу і різноманітності трансграничних трансакцій товарів, послуг і міжнародних потоків капіталу, а також завдяки усе більш швидкій і широкій дифузії технологій» [8].

Головний вектор глобалізації — глобалізація капіталу, що проявляється у зростаючому обсязі щорічно циркулюючих по планеті коштів, які беруть участь у щоденних угодах на валютних ринках світу. Але глибший вплив на глобалізацію економіки чинить міжнародний рух довгострокових капіталів у формі прямих і портфельних інвестицій [4].

Одним з головних проявів і в той же час викликом процесу глобалізації світової економіки є виникнення глобальних фінансових ринків, на яких вирішальне значення мають транснаціональні корпорації. Цей процес реалізується за допомогою механізму валютно-фінансової лібералізації, що формує нові вимоги до держави в області регулювання економіки та її фінансової сфери. У цих умовах в найбільш складному становищі опиняються країни,

що трансформуються, в яких ще тільки формуються валютно-фінансові системи, здатні забезпечувати стійкий ріст економіки і адекватне реагування на зовнішні вибухи. Причому витікаючі наслідки з цієї небезпеки особливо серйозні для країн зі слабкими фінансовими інститутами.

Фінансова глобалізація — новітній етап інтернаціоналізації процесу, що реалізує перерозподіл міжнародних потоків грошового капіталу через національні і світові фінансові ринки. Процеси фінансової глобалізації пов'язані не лише зі збільшенням масштабів операцій на світовому фінансовому ринку, але і з посиленням взаємозв'язку між основними його секторами. Межі між різними сегментами світового фінансового ринку розмиваються, взаємозв'язки фінансових ринків різних країн посилюються. У результаті потрясіння на одних фінансових ринках все сильніше позначаються на фінансових ринках інших країн [6].

Процеси економічної глобалізації створили умови для експорту іншим державам власних витрат, розірвавши багато макроекономічних параметрів, які раніше були тісно взаємопов'язані, наприклад, продуктивність праці та заробітна плата (а отже, і платоспроможний попит), або зв'язок заощаджень та інвестицій. Через це недовідомими стають багато колишніх інструментів антикризової політики і все частіше використовуються механізми «трансферу криз»: розвинені країни зменшують глибину і тривалість економічних криз завдяки перенесенню кризових факторів в інші, менш розвинені країни.

Сучасна світова фінансово-економічна криза наочно вказала на роль міжнародних фінансових організацій у антикризовому регулюванні світової економіки, у тому числі регулюванні фінансового ринку. Криза виявила недоліки у їх діяльності і підтвердила необхідність спільного, міжнародного і наднаціонального регулювання світової економіки [5].

Глобалізація і лібералізація фінансових ринків створюють нові ризики, які стає все важче передбачати і запобігати їм. Економіка будь-якої країни або групи країн може стати жертвою перетоку величезних мас капіталів між країнами. Регулювання міжнародної валютної системи передбачає передусім обмеження меж коливання обмінних курсів валют на основі координації економічних політик провідних країн Заходу. Як відомо, США і деякі інші розвинені країни довгий час опиралися подібному регулюванню. Фактично міжнародне фінансове регулювання здійснюється сьогодні за допомогою міжнародних розрахункових нормативів, що розробляються міжнародними фінансовими установами, яких повинні дотримуватися усі фінансові установи. Проте в умовах, коли фінансова сфера стає все більш складною, розробка таких нормативів не встигає за реальними подіями, таким чином, нормативи часто приймаються після кризи. При цьому немає ніякої впевненості в тому, що вони допоможуть запобігти майбутнім кризам.

Слід визнати, що ефект глобального укрупнення значною мірою заснований на досягненнях технічного прогресу, можливостях комерційного використання в глобальних зв'язках інформаційних технологій, і в той же час це своєрідна реакція на погрози самої глобалізації, на її протиріччя і непередбачувані наслідки, пов'язані зі зростаючою свободою руху чинників виробництва [3]. Господарюючі суб'єкти, об'єднуючись в економічні, фінансові, територіальні структури, отримують велику стійкість і конкурентоспроможність.

Одночасно з ростом ТНК паралельно зростає і кількість міжнародних банківських операцій. Результатом стає створення глобальної мережі міжнародних оптових банків із системою взаємного міжбанківського кредитування, яке може чинити як позитивний вплив на глобальну систему в цілому, так і одночасно провокувати серйозні кризові ситуації в окремих країнах.

Про те, що процес негативної дії ТНК на національні економіки вже набрав критично значущих для світового розвитку обертів, свідчить не лише формування зони НАФТА в Північній Америці та Євразії в Західній Європі. Про це переконливо свідчить і неухильний ріст протекціонізму з боку розвинених країн, що формально залишаються прибічниками лібералізації зовнішньоекономічної діяльності і які наполегливо змушують до цієї лібералізації увесь інший світ.

Рушійною силою такої примусової лібералізації багато в чому виявляються ТНК. Найбільш глибоким, фундаментальним механізмом, всупереч навіть свідомим зусиллям окремих суспільств, є трансфертні ціни, які слід визнати одним з найбільш серйозних механізмів деструктивної дії ТНК на національні економіки.

Ціни не лише разових, але і регулярних угод між філіями однієї і тієї ж корпорації, розташованими в різних країнах, через маневрування фінансовими потоками усередині ТНК заради максимально ефективного використання відмінностей між країнами можуть дуже істотно і практично доволно відрізнитися від ринкових цін, які були б встановлені на основі традиційних ринкових механізмів, — при аналогічних продажах між фірмами, що не пов'язані одна з одною.

Таким чином, механізми трансфертного ціноутворення стають механізмами, з одного боку, підірвання національних ринків, а з іншого — спричиняють стихійну і насильницьку лібералізацію національних економік. Адаже країни, що вводять жорсткіші механізми регулювання бізнесу, об'єктивно стають жертвою трансфертних цін: вони втрачають пов'язані з діяльністю ТНК фінансові потоки, недоотримують податки, втрачають валютні резерви і стикаються з обмеженням розвитку національних підприємств, вимушених діяти в суворішому, ніж ТНК, діловому кліматі. Глибина примусової лібералізації за допомогою трансфертних цін значна,

оскільки ТНК використовують як «еталони» офшорні зони.

Здійснення фінансової лібералізації може дати бажаний ефект тільки при досить розвиненому фондовому ринку, який є важливим джерелом фінансування реального сектору економіки, слугує механізмом трансформації заощаджень в інвестиції [2].

В умовах глобалізації економіки посилюється суперечливість ролі сучасного світового фінансового ринку. З одного боку, глобалізація сприяє підвищенню ефективності світового господарства, економічного і соціального прогресу, з іншого — зменшує інтереси широких верств населення у всьому світі, а також країн, які не входять до клубу розвинених держав «золотого мільярду» [7].

Отже, глобалізація світогосподарських процесів висуває перед країнами завдання регулювання світових валютно-фінансових потоків. Для цього пропонується, наприклад, розширити повноваження МВФ і Всесвітнього банку, надавши їм право надзвичайного «буферного» фінансування у великих обсягах, обов'язок вести постійне спостереження за потоками короткострокового капіталу і створити систему «Раннього попередження», реформувати всю існуючу світову валютно-фінансову архітектуру.

У рамках МВФ також були сформовані загальні принципи реформування фінансових ринків, розроблені рекомендації, спрямовані на їх стабілізацію і вдосконалення режимів регулювання, які повинні допомогти уникнути криз в майбутньому. При цьому потрібно буде здійснити заходи з відновлення репутації фінансових інститутів, забезпечення чесних ділових стосунків на фінансовому ринку, розвитку міжнародної кооперації. Не менш важливо також переглянути світові стандарти звітності відносно складних фінансових інструментів, переду-

сім для періодів загострення ситуації на світовому фінансовому ринку.

Крім того, важливо досягти підвищення еластичності й прозорості ринків кредитних похідних фінансових інструментів; зниження системних ризиків, включаючи поліпшення інфраструктури позабіржових ринків; перегляд компенсуючих заходів, їх достатність для ефективного управління ризиками та інноваціями; оновлення політики міжнародних фінансових інститутів, визначивши зони їх відповідальності за впроваджувальні дії і допущені прорахунки.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що глобальні стратегії розвитку все частіше суперечать національним. Це пов'язано зі зростанням кількості і посиленням впливовості головних суб'єктів глобальної економіки — транснаціональних корпорацій, міжнародних фінансових центрів, міжнародних економічних організацій. Національна модель розвитку суперечить глобальній, коли вона намагається протистояти тиску потужних ТНК, ТНБ та інших акторів світової економіки.

Ми вважаємо, що першочерговими заходами має стати уніфікація та інтеграція міжнародної фінансової статистики, що допоможе удосконалити прогнози розвитку фінансових ринків; розробка нових стандартів управління ризиками на макро- та мікрорівнях, створення нового міжнародного інституту, контролюючого потенційні ризики на фінансових ринках (за аналогією з Міжнародним агентством із надзвичайних ситуацій, МАГАТЕ в частині моніторингу ядерної безпеки).

Потрібне ухвалення колективних, погоджених на міжнародному рівні рішень, які мають бути спрямовані на створення системи управління процесом глобалізації.

Список літератури

1. Білорус О. Г. Глобальний конкурентний простір : монографія / О. Г. Білорус та ін.; кер. авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус. — К. : КНЕУ, 2007. — 680 с.
2. Гальчинський А. С. Лібералізм: уроки для України: монографія / А. С. Гальчинський. — К. : Либідь, 2011. — 288 с.
3. Михайловська О. В. Механізми зворотніх зв'язків в глобальній економічній системі / О. В. Михайловська // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 3. — С. 24–35.
4. Петров М. В. Трансформація глобальних фінансов / М. В. Петров, Д. Е. Плисецкий // Мировая экономика и международные отношения. — 2010. — № 7. — С. 3–22.
5. Плотніков О. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / О. В. Плотніков, І. В. Бураковський. — Х. : Фоліо. — 2009. — 299 с.
6. Развитие внешнеэкономической деятельности в условиях глобализации : монография / под общей ред. д.э.н., проф. В. И. Крамаренко. — Симферополь : Таврия, 2006. — 282 с.
7. Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика : історія та сучасна методологія / В. І. Чужиков : монографія. — К. : КНЕУ, 2008. — 272 с.
8. Obstfeld M. Globalization, Macroeconomic Performance, and the Exchange Rates of Emerging Economies / M. Obstfeld // Monetary and Economic Studies (Bank of Japan). — December 2004. — 128 p.